

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

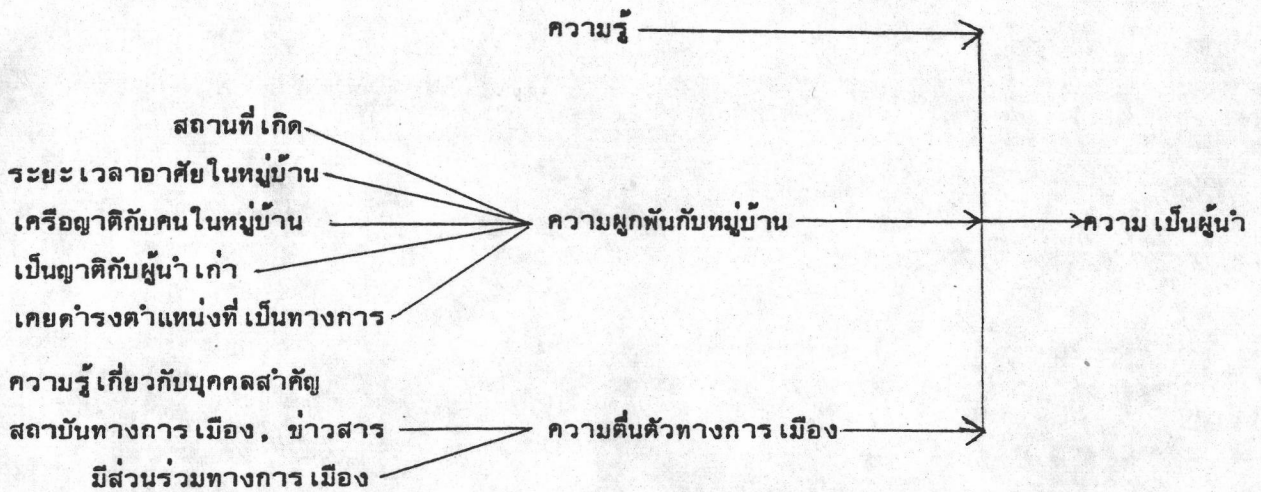
การศึกษาวิจัยเรื่องผู้นำในหมู่บ้าน อพป. โดยศึกษาเฉพาะกรณีผู้นำในหมู่บ้าน อพป. ในเขตอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความเป็นผู้นำของประธานคณะกรรมการกลางหมู่บ้านหรือผู้ใหญ่บ้านนั้นเอง และเมื่อทราบปัจจัยที่ทำให้เกิดความเป็นผู้นำของประธานคณะกรรมการกลางหมู่บ้าน อพป. แต่ละคนแล้ว จะนำมาเปรียบเทียบดูว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดความเป็นผู้นำในหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาสูงกับหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาค่ำ มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

ในการศึกษา ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานไว้ว่า ปัจจัยที่จะทำให้ประธานคณะกรรมการกลางหมู่บ้าน อพป. ได้มาซึ่งความเป็นผู้นำคือ ความรู้ ความมั่งคั่ง ความผูกพันกับหมู่บ้าน และการมีความตื่นตัวทางการเมือง และได้ใช้ปัจจัยทั้ง 4 ประการในการศึกษาคุณสมบัติของผู้นำแต่ละคนโดยเปรียบเทียบกับคนในหมู่บ้าน เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างผู้นำกับชาวบ้านก่อนที่จะนำผู้นำของทั้งสองหมู่บ้านที่มีระดับความเจริญแตกต่างกันมาเปรียบเทียบกันอีกที

จากผลการศึกษาพบว่า ผู้นำในหมู่บ้าน อพป. ทั้งสองแห่งคือ บ้านหนองไร่กับบ้านตากแดด มีคุณสมบัติคล้ายกันตามที่ระบุไว้ในสมมติฐาน โดยนายสมบุญ คำม่วง ผู้นำหมู่บ้าน อพป. บ้านหนองไร่ มีปัจจัย 3 ประการที่ทำให้เกิดความเป็นผู้นำคือ ความรู้ ความผูกพันกับหมู่บ้าน และความตื่นตัวทางการเมือง ส่วนนายกาฝาก บุญเปื้อง ผู้นำหมู่บ้าน อพป. บ้านตากแดด มีปัจจัยทั้ง 4 ประการตามที่ระบุไว้ในสมมติฐานในการทำให้เกิดความเป็นผู้นำ จึงมีปัจจัย 3 ประการที่เป็นคุณลักษณะร่วมที่ผู้นำทั้งสองมีเหมือนกันคือ ความรู้ ความผูกพันกับหมู่บ้าน และความตื่นตัวทางการเมือง

อย่างไรก็ตาม ในปัจจัยที่ทำให้เกิดความเป็นผู้นำที่ผู้นำทั้งสองมีเหมือนกัน คุณสมบัตินี้หรือคตินี้ที่จะเป็นตัวชี้การ เป็นผู้มีความรู้ ความผูกพันกับหมู่บ้านและความตื่นตัวทางการเมืองนั้น นอกจากการเป็นผู้มีความรู้ที่มีลักษณะที่เหมือนกันแล้ว ปัจจัยอีก 2 ประการมีทั้งความเหมือนและความแตกต่าง

กัน คือ ในเรื่องการเป็นผู้มีความผูกพันกับหมู่บ้าน นายสมบุญ คำม่วง ผู้นำบ้านหนองไร่ มีดัชนีที่เป็นตัวชี้วัดการมีความผูกพันกับหมู่บ้านทั้ง 5 ประการคือ การเป็นผู้ที่เกิดในหมู่บ้าน อาศัยอยู่ในหมู่บ้านมานาน มีเครือญาติอยู่ในหมู่บ้านมาก เป็นญาติกับผู้นำเก่า และเคยดำรงตำแหน่งที่เป็นทางการของหมู่บ้านคือ เคยเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมาก่อน ส่วนความตื่นตัวทางการเมืองของนายสมบุญ คำม่วง ผู้นำบ้านหนองไร่นั้น แสดงได้จากการเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับบุคคลสำคัญและสถาบันทางการเมือง และข่าวสารทางการเมือง กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองคือการไปใช้สิทธิเลือกตั้งและมีบทบาทในการทำให้คนในหมู่บ้านไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

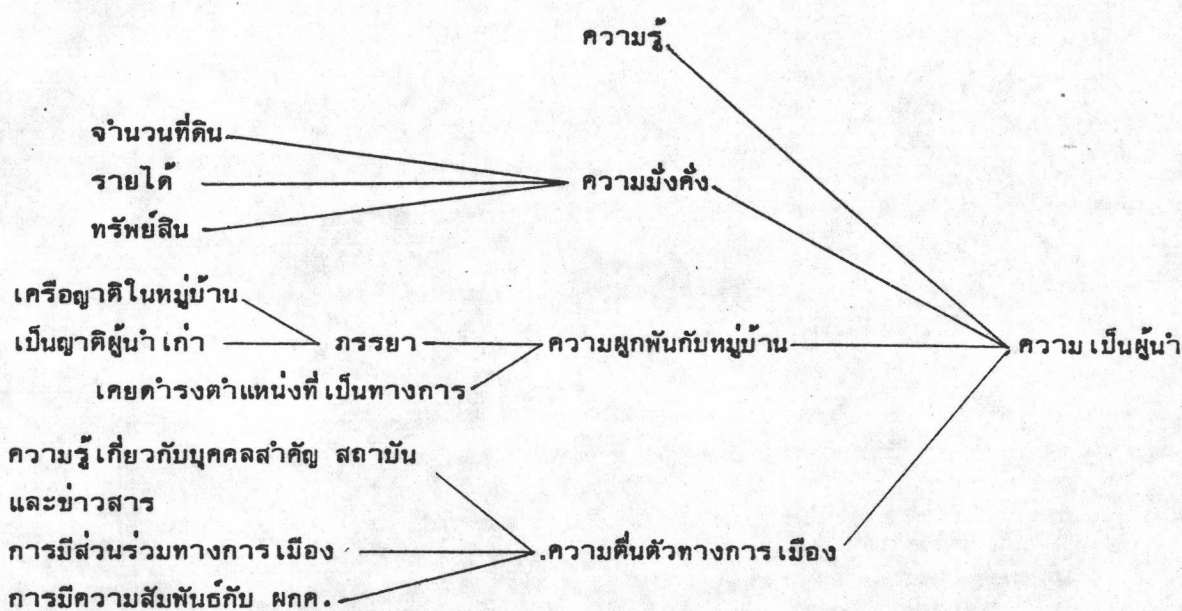

แผนภูมิที่ 7 ปัจจัยที่ทำให้ นายสมบุญ คำม่วง เกิดความเป็นผู้นำในบ้านหนองไร่

ทางด้านนายกาฝาก บุญเปื้อง ผู้นำบ้านตากแดด มีดัชนีชี้วัดการเป็นผู้มีความผูกพันกับหมู่บ้านที่เกิดจากตนเองตัวเดียวคือ เคยดำรงตำแหน่งที่เป็นทางการของหมู่บ้าน เช่นเดียวกับ นายสมบุญ คำม่วง คือ เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และมีดัชนีอีก 2 ตัวที่คล้ายกับที่นายสมบุญ คำม่วง แต่ได้มาแตกต่างกันคือ การมีเครือญาติอยู่ในหมู่บ้านมาก กับการเป็นญาติกับผู้นำเก่า นายกาฝาก บุญเปื้อง ได้คุณลักษณะนี้มาจากการสมรสกับภรรยาซึ่งครอบครัวของคุณสมบัดนี้้อยู่ ที่มีความแตกต่างกันออกไป คือนายกาฝากมิได้เกิดในหมู่บ้านตากแดด และอาศัยอยู่ในบ้านตากแดดเป็นเวลานาน น้อยกว่าที่นายสมบุญ คำม่วงอาศัยอยู่ในบ้านหนองไร่

ในปัจจุบันความตื่นตัวทางการเมือง เรื่องการมีความรู้เกี่ยวกับบุคคลสำคัญ สถาบันทางการเมือง และข่าวสารทางการเมือง นายกาฝาก มีน้อยกว่านายสมบุญมาก ลักษณะที่มีคล้ายกัน เป็นเรื่องของการเป็นผู้มีส่วนร่วมทางการเมือง คือการไปใช้สิทธิเลือกตั้งตลอดและมีบทบาทในการทำให้คนในหมู่บ้านไปใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่ในปัจจุบันนายกาฝาก บุญเปื้อง มีลักษณะที่พิเศษกว่าที่นายสมบุญ คำม่วง มีคือนายกาฝาก มีความสัมพันธ์กับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ในขณะที่นายสมบุญ ไม่มีลักษณะของคดียุทธวิธี

แผนภูมิที่ 8 ปัจจัยที่ทำให้ นายกาฝาก บุญเปื้อง เกิดความเป็นผู้นำในบ้านตากแดด

การที่ผู้นำหมู่บ้าน อพป. ทั้ง 2 หมู่บ้านที่มีระดับความเจริญแตกต่างกันมีปัจจัยที่ทำให้เกิดความเป็นผู้นำไม่เท่ากันและมีความแตกต่างกัน เป็นเพราะปัจจัยแต่ละตัวมีความหมายต่อการเป็นผู้นำที่แตกต่างกันตามแต่ละสภาพการณ์ มีเฉพาะการเป็นผู้มีความรู้ที่เป็นคุณสมบัติที่จำเป็นของผู้นำทุกหมู่บ้าน ความรู้ในที่นี้มิได้มีความหมายแค่การเป็นผู้มีการศึกษาเท่านั้น รวมถึงการเป็นผู้รู้มากกว่าชาวบ้านทั่วไป เป็นเสมือนแหล่งข้อมูลข่าวสารของหมู่บ้าน เป็นผู้ให้ความกระจ่างแก่ชาวบ้านในเรื่องที่เป็นปัญหา เป็นผู้นำในการกระทำ การตัดสินใจและกิจการอื่น ๆ ของหมู่บ้านอีกมาก ความรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้นำ ผู้ที่มีความรู้จะได้รับการยกย่องนับถือจากคนในชุมชน

ในเรื่องความมั่งคั่ง หมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาสูงซึ่งมิได้หมายถึงหมู่บ้านคนที่รวยหรือมีฐานะดี แต่หมายถึงหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับดี ในที่นี้คือบ้านหนองไไร่ หมู่บ้านนี้มีได้ยึดถือความมั่งคั่งของผู้นำ เป็นคุณสมบัติที่ผู้นำจะต้องมี เนื่องจากให้ความสำคัญกับปัจจัยอื่นมากกว่า ชาวบ้านมิได้ต้องการได้คนรวยให้มาสละทรัพย์ให้กับชุมชนแต่ต้องการคนที่มีความรู้ มีความผูกพันกับหมู่บ้าน พร้อมทั้งจะทำงานให้กับส่วนรวม ผู้นำของบ้านหนองไไร่จึงไม่ได้เป็นคนที่มีความมั่งคั่ง แต่เป็นคนที่มีความรู้และรอบรู้เรื่องต่าง ๆ มีความตื่นตัวทางการเมืองและเป็นคนที่มึประวัติความผูกพันกับหมู่บ้าน เป็นอย่างมากจึงสรุปได้ว่าในหมู่บ้านที่ระดับการพัฒนาสูง ปัจจัยสำคัญที่สุดของความ เป็นผู้นำคือความรู้และความผูกพันกับหมู่บ้านโดยมีความรู้ เป็นปัจจัยที่มีน้ำหนักความสำคัญมากกว่าความผูกพันกับหมู่บ้าน ส่วนความตื่นตัวทางการเมือง เป็นปัจจัยรองลงมา

ส่วนในหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาตาม เกณฑ์ของคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติอยู่ในระดับต่ำ เป็นหมู่บ้านเร่งรัดการพัฒนาคือหมู่บ้านตากแดด ปัจจัยทุกตัวตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้เป็นเครื่องสนับสนุนความ เป็นผู้นำทั้งสิ้น โดยเฉพาะปัจจัยด้านความรู้และความมั่งคั่งมีความหมายมาก เพราะบ้านตากแดดยังมีปัญหาทางการศึกษา ผู้นำของหมู่บ้านต้อง เป็นผู้ที่จะเป็นที่พึ่งของคนที่ไม่รู้คนที่อ่าน เขียนภาษาไทยไม่ได้รวมทั้งผู้ที่ไม่เข้าใจภาษาไทยอีกจำนวนหนึ่งด้วย ผู้นำต้อง เป็นผู้ที่สามารถรับรู้ ล่วงรู้ข่าวสาร เหตุการณ์เพื่อถ่ายทอดให้กับลูกบ้านได้ รวมทั้งความมั่งคั่งที่เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับหมู่บ้านตากแดด เพราะในหมู่บ้านที่มีแต่ความขาดแคลน ความยากลำบาก ผู้นำต้อง เป็นผู้ที่เสียสละในการสนับสนุนงานของส่วนรวมได้ รวมทั้งการ เป็นผู้ที่มีมากกว่า จะ เป็นสิ่งที่สร้างการยอมรับให้เกิดขึ้นในชุมชน ส่วนความผูกพันกับหมู่บ้านมิได้ เป็นปัจจัยหลักที่สนับสนุนการ เป็นผู้นำหมู่บ้านตากแดด เพราะผู้นำหมู่บ้านตากแดด เมื่อ เทียบกับผู้นำบ้านหนองไไร่แล้วผู้นำบ้านตากแดดมีคุณสมบัติของการ เป็นผู้มีความผูกพันกับหมู่บ้านโดยตรง เพียงอย่างเดียวคือ การ เคยดำรงตำแหน่ง เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ทำงานให้กับหมู่บ้าน ส่วนคุณสมบัติอื่นได้มาจากการ เกี่ยวพันกับคนในหมู่บ้าน จึงกล่าวได้ว่าผู้นำหมู่บ้านหนองไไร่เป็นผู้ที่มีความ เกี่ยวพันกับหมู่บ้านมากกว่า

สำหรับความตื่นตัวทางการเมืองของผู้นำหมู่บ้านตากแดด คุณสมบัติหรือตัวชี้วัดที่มีความจำเป็น สำหรับการ เป็นผู้นำในหมู่บ้านที่คนทั้งหมู่บ้านอยู่ในภาวะที่เป็นแนวร่วมกับ ผกค. คือ การจำเป็นต้อง มีความสัมพันธ์กับ ผกค. ด้วย ความสัมพันธ์ที่มีไม่ได้หมายความว่าต้อง เข้าไปร่วมงานด้วย แต่อาจ

เป็นการรู้ว่า ผกค.ทำอะไร อยู่ที่ไหน กำลังทำอะไร และไม่ได้มีการกระทำที่เป็นการชักชวนหรือให้ร้ายต่อ ผกค.แล้ว คุณสมบัติประการนี้ผู้นำบ้านหนองไร่ไม่จำเป็นต้องมี แม้จะอยู่ในพื้นที่ความเคลื่อนไหวของ ผกค. เช่นกัน แต่คนในหมู่บ้านที่เป็น ผกค.มีจำนวนน้อยและไม่ได้มีพฤติกรรมที่เคยคุกคามต่อหมู่บ้านมาก่อน

ในหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาต่ำจึงสรุปได้ว่าปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุดของความ เป็นผู้นำคือ ความรู้ โดยมีความมั่งคั่ง ความผูกพันกับหมู่บ้านและความตื่นตัวทางการเมือง เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญรองลงมาตามลำดับ

ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้แม่ในหมู่บ้านทั้ง 2 แห่ง ผู้นำจะมีปัจจัยที่เป็น เครื่องสนับสนุนความ เป็นผู้นำแตกต่างกัน แต่ก็เป็นการยืนยันสมมุติฐานว่าปัจจัยทั้ง 4 ประการตามสมมุติฐานคือ ความรู้ ความมั่งคั่ง ความผูกพันกับหมู่บ้าน และความตื่นตัวทางการเมือง เป็นคุณสมบัติสำคัญที่จะทำให้ประธานคณะกรรมการกลางหมู่บ้าน อพป.ได้รับการยอมรับความ เป็นผู้นำ

การที่ความรู้เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุดในการ เป็นผู้นำของทั้งสองคน แสดงถึงว่าการ คัดเลือกบุคคลขึ้นมา เป็นผู้นำ ชาวบ้านพิจารณาว่าบุคคลที่จะ เป็นผู้นำควรจะมีคุณสมบัติใดจึงจะ เป็น ประโยชน์แก่หมู่บ้านมากที่สุด ซึ่งการที่ความรู้ได้รับความสำคัญที่สุด เท่ากับว่าหมู่บ้านต้องการผู้ที่มีความรู้ เป็นผู้นำ สำหรับหมู่บ้านที่มีความเจริญหรือพัฒนาแล้ว การที่ความผูกพันกับหมู่บ้านได้รับความ สำคัญพอ ๆ กับความรู้ พิจารณาได้ 2 ด้านคือ ในด้านหนึ่ง อาจเป็นผลเสียที่ยึดติดกับระบบครอบครัว ไม่ไว้วางใจบุคคลที่มีความสามารถแต่ไม่ได้เป็นญาติกันหรือสนิทสนมกัน ทั้ง ๆ ที่บุคคลนั้นอาจมีความ ตั้งใจจริงที่จะทำงานให้กับหมู่บ้าน ต้องการมีส่วนร่วมมีบทบาทในการพัฒนาส่วนรวม แต่ทำไม่ได้ เนื่องจากการมีสภาพเป็นบุคคลภายนอกของหมู่บ้าน ในอีกด้านหนึ่ง อาจเนื่องมาจากหมู่บ้านต้องการ ตัวแทนที่แท้จริงของหมู่บ้าน มีความผูกพัน มีความพร้อมที่จะ เสียสละและเคยทำงานให้กับหมู่บ้านมาแล้ว การที่เป็นบุคคลที่มีความผูกพันกับหมู่บ้าน เคยทำงานให้กับหมู่บ้านมาก่อนแล้ว ย่อมน่า เชื่อถือ ได้ดีกว่า บุคคลที่ไม่คุ้นเคยสนิทสนมกัน ไม่เคยทำงานให้กับหมู่บ้านมาก่อน เพิ่งจะมาเสนอตัว เป็นตัวแทนให้กับ หมู่บ้าน ในหมู่บ้านที่มีความเกี่ยวพันทางเครือญาติสูงบุคคลที่มีความผูกพันกับหมู่บ้านน้อยจึงไม่ได้รับการ คัดเลือกให้เป็นผู้นำ

ส่วนหมู่บ้านที่ล้าหลังหรือกำลังพัฒนา การที่ความมั่งคั่ง เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญรองลงมา จากความรู้ อาจพิจารณาได้ว่าหมู่บ้านต้องการคนมีความรู้ที่มีความพร้อมที่จะ เสียสละให้กับหมู่บ้าน

และสามารถเสียสละได้ ซึ่งสิ่งนี้จำเป็นมากในสังคมที่ขาดแคลน การจะทำงานให้กับส่วนรวมต้องมีผู้เสียสละให้งานถึงจะสำเร็จได้ และการที่บังจายความผูกพันกับหมู่บ้าน เป็นบังจายที่มีความสำคัญรองลงไป ยิ่งเป็นสิ่งยืนยันถึงความเชื่อที่ว่าคนในหมู่บ้านมีความเชื่อถือผู้ที่พร้อมจะทำงานให้กับหมู่บ้านที่ผูกพันกับหมู่บ้าน และ เคยทำงานให้กับหมู่บ้านมาก่อน

เมื่อพิจารณา เปรียบ เทียบกับผลงานการศึกษาวิจัย เกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้นำชุมชนที่ผ่านมา คุณสมบัติของผู้นำหมู่บ้าน อพป. ที่ค้นพบในครั้งนี้ มีทั้งความคล้ายคลึงกันและความแตกต่างกัน รวมทั้งคุณสมบัติแต่ละประการมีความสำคัญแตกต่างกัน ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างในด้านที่ตั้งอยู่คนละภูมิภาคกัน ลักษณะพื้นที่แตกต่างกัน ระดับการพัฒนาแตกต่างกัน ลักษณะเฉพาะของแต่ละชุมชนแตกต่างกัน หรือเป็นชุมชนที่มีปัญหาแตกต่างจากชุมชนอื่น คุณสมบัติของผู้นำในแต่ละชุมชนที่ศึกษาค้นพบ จึงมีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะของชุมชนนั้นอย่างแยกกันไม่ออก นอกจากนี้แล้ว ระยะเวลาการศึกษาที่แตกต่างกันก็เป็นบังจายที่มีผลกระทบต่อความแตกต่างในคุณสมบัติของผู้นำที่แตกต่างกันไปตามยุคสมัย ดังจะได้นำมาพิจารณาเปรียบเทียบว่า คุณสมบัติของผู้นำในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันมีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันอย่างไร

จากผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ที่พบว่า คุณสมบัติของผู้นำหมู่บ้าน อพป. ในจังหวัดภาคกลาง ที่พื้นที่เป็นป่าเขาและเป็นเขตพื้นที่แทรกซึมของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ประกอบด้วยคุณสมบัติสำคัญ 4 ประการคือ ความรู้ ความมั่งคั่ง ความผูกพันกับหมู่บ้าน และความตื่นตัวทางการเมือง เมื่อนำไปเทียบกับผลการศึกษาวิจัยที่ผ่านมา (ดูตารางที่ 2) จะเห็นได้ว่า ไม่มีผู้นำชุมชนในงานชิ้นใดที่มีคุณสมบัติทั้ง 4 ประการเช่นเดียวกับผลการวิจัยนี้ คงมีเพียงบางประการเท่านั้น และได้รับการให้ความสำคัญแตกต่างกันออกไป

ผลงานที่เป็นการศึกษาพื้นที่ในภาคกลาง เช่นกันของ จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ¹ กับ ระดม วงษ์น้อม² ต่างให้ความสำคัญกับคุณสมบัติความมั่งคั่ง โดยงานของจักรกฤษณ์เป็นการ

¹ จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ, บุคคลชั้นนำ โครงสร้างแห่งอำนาจและการเมืองในชุมชนไทย.

² Radom Wongnom, "Opinion Leadership and Elite in Rural Thailand : A Case Study of Two Villages" (Ph.D. Dissertation in Political Science Department of Political Science University of California Los Angeles, 1980).

ศึกษามุคคลชนันำใน เขตเทศบาล และพบว่าตำแหน่งหน้าที่กับความมั่งคั่ง เป็นคุณสมบัติที่สำคัญของชนชั้นนำ คุณสมบัติอื่นที่ชนชั้นนำมี คือความรู้ และความผูกพันกับชุมชน เป็นเพียงส่วนช่วยส่งเสริมอำนาจหรืออิทธิพลของชนชั้นนำให้เด่นชัดขึ้น ซึ่งคล้ายกับคุณสมบัติของผู้นำในหมู่บ้าน อพป.ที่มีระดับการพัฒนาต่ำ แต่ต่างจากคุณสมบัติของผู้นำในหมู่บ้าน อพป.ที่มีระดับการพัฒนาสูง ที่คุณสมบัติสำคัญไม่ใช่ความมั่งคั่ง แต่เป็นความรู้กับความผูกพันกับหมู่บ้าน โดยมีความตื่นตัวทางการเมืองเป็นเครื่องสนับสนุน ส่วนงานของระคม วงษ์น้อม ซึ่งศึกษาผู้นำในหมู่บ้านทั้งภาคกลางและภาคเหนือให้ความสำคัญกับความมั่งคั่งของผู้นำ โดยในตัวแปร 7 ตัวที่นำมาใช้อธิบายความเป็นผู้นำมีถึง 3 ตัว คือ รายได้ การถือครองที่ดิน และอาชีพ เป็นดัชนีที่ชี้ความมั่งคั่ง ตัวแปรการศึกษาและความรู้เกี่ยวกับข่าวสาร เป็นเพียงปัจจัยรอง

ในผลการวิจัยพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คุณสมบัติของผู้นำที่ได้รับความสำคัญมาเป็นอันดับแรก คือ ความผูกพันกับหมู่บ้าน ซึ่งบางลักษณะปรากฏออกมาในเรื่องการเป็นผู้มีอาวุโสในหมู่บ้าน งานของพทยา สายชู³ ให้ความสำคัญกับการเป็นผู้มีอาวุโสเป็นอย่างมาก

---

³พทยา สายชู, รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ, กองวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2505.

ตารางที่ 2 ผลการวิจัยที่ผ่านมากับคุณสมบัติของผู้นำ 4 ประการ

ผลงาน	พื้นที่ศึกษาภาค	ระยะเวลา พ.ศ.	คุณสมบัติที่กล่าวถึง			
			ความรู้	ความมั่งคั่ง	ความผูกพัน	ความตื่นตัว
พัทยา สายชู	ตะวันออกเฉียงเหนือ	2505			✓	
	ใต้	2510	✓		✓	
สุเทพ สุนทรเกษม	ตะวันออกเฉียงเหนือ	2510	✓			
จ๊าค อัมโยต์	ตะวันออกเฉียงเหนือ	2511	✓	✓	✓	
จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ	กลาง	2513	✓	✓	✓	
สภาวิจัยแห่งชาติ	ทั่วไป	2514	✓	✓	✓	
ระดม วงษ์น้อม	กลาง เหนือ	2523	✓	✓		✓
ร.ต.ต.มยุ เนตร โกมลทัต	ตะวันออกเฉียงเหนือ	2525				✓
สมจิต ปัญญาศักดิ์	เหนือ	2528	✓	✓	✓	
ศรีสมภพ จิตรภิรมศรี	ตะวันออกเฉียงเหนือ	2529		✓	✓	✓
นิคม สุวรรณรุ่งเรือง	ใต้	2531	✓	✓	✓	

จาค อัมไฮต์⁴ ก็เช่นกันให้ความสำคัญกับความผูกพันกับหมู่บ้านและความมีอายุไขรวมทั้งความมั่งคั่งและการมีการศึกษาดี เป็นคุณสมบัติที่สนับสนุนความเป็นผู้นำ ส่วนผู้นำของสุเทพ สุนทรเกสัช⁵ เป็นผู้ที่มอบคุณสมบัติสำคัญ คือมีความรู้ทั้งความรู้จากการศึกษาเล่าเรียน และความรู้จากประสบการณ์ชีวิตต่าง ๆ ที่ทำให้มีความสามารถพิเศษแตกต่างจากผู้อื่น

งานวิจัยผู้นำท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้ง 3 ชั้นนี้ บัจจัยที่เป็นคุณสมบัติสำคัญของผู้นำไม่มีความแตกต่างจากการวิจัยในครั้งนี้ เพียงแต่ผลงานที่ผ่านมากล่าวถึงคุณสมบัติเพียงบางประการเท่านั้น และงานของจาค อัมไฮต์ กล่าวถึง คุณสมบัติของผู้นำว่าต้องเป็นผู้ที่มีนิสัยดี เป็นคนมีศีลธรรมด้วย

นอกจากนี้แล้วยังมีผลงานอีกชิ้นหนึ่งที่ศึกษาในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและเป็นการศึกษาที่แบ่งระดับการพัฒนาออกเป็น 2 ระดับ เช่นเดียวกับการแบ่งระดับการพัฒนาของหมู่บ้าน อพป. ในการวิจัยนี้คืองานของ ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี⁶ ที่พบว่าในหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาต่ำ คุณสมบัติสำคัญของผู้นำคือ การดำรงตำแหน่งสำคัญกับการมีอายุอายุไข คุณสมบัติรองคือ การเป็นผู้ที่รู้ข่าวสารกับการมีความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ต่างจากผลการวิจัยในครั้งนี้ ที่ผู้นำในหมู่บ้าน อพป. ที่มีระดับการพัฒนาต่ำ มีคุณสมบัติสำคัญคือ ความรู้กับความมั่งคั่ง คุณสมบัติรองคือความผูกพันกับหมู่บ้าน และการตื่นตัวทางการเมือง ส่วนหมู่บ้านที่มีความเจริญ คุณสมบัติสำคัญของผู้นำคือ การดำรงตำแหน่งสำคัญ และการมีความมั่งคั่ง คุณสมบัติรองคือการมีความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ต่างจากคุณสมบัติของผู้นำในหมู่บ้าน อพป. ที่มีระดับการพัฒนาสูงที่ความมั่งคั่งไม่ใช่คุณสมบัติของผู้นำ

⁴จาค อัมไฮต์, "ลักษณะผู้นำในชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ," ใน สังคมวิทยาของหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, สุเทพ สุนทรเกสัช, แปลและบรรณาธิการ แผนกวิชาสังคมวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2511.

⁵สุเทพ สุนทรเกสัช, รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาหมู่บ้านอย่างใกล้ชิดเกี่ยวกับลักษณะผู้นำท้องถิ่น อำเภออำนาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี (พระนคร: กองวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2510).

⁶ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี, "ชนชั้นนำ โครงสร้างอำนาจ และทัศนคติทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณี 2 หมู่บ้านในโครงการทุ่งกุลาร้องไห้," (สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529).

ปัจจัยด้านความตื่นตัวทางการเมือง ได้รับการยอมรับว่าเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของผู้นำในงานของ ร.ต.ต.มบุญเนตร โกมลทัต⁹ ซึ่งพื้นที่ที่ศึกษาเป็นเขตแทรกซึมของคอมมิวนิสต์ เช่นเดียวกับพื้นที่หมู่บ้าน อพป.ที่ศึกษาทั้ง 2 หมู่บ้าน ปัจจัยด้านความตื่นตัวทางการเมืองจึงมีความสำคัญขึ้น ส่วนงานของ ดร.สมชัย รักวิจิตร¹⁰ กล่าวถึงเพียงการที่ผู้นำมีความรอบรู้ข่าวสารต่าง ๆ ดีกว่าชาวบ้านทั่วไป และมีการติดต่อกับโลกภายนอกค่อนข้างกว้างขวาง

จากผลของการศึกษาวิจัยที่ผ่านมา กับผลการวิจัยในครั้งนี้ เปรียบเทียบกันจะเห็นได้ว่า คุณสมบัติของผู้นำในแต่ละพื้นที่ แต่ละสภาพแวดล้อมแตกต่างกันออกไป คุณสมบัติบางประการมีความคล้ายคลึงกัน แต่มีรายละเอียดที่แตกต่างกันบ้าง ปัจจัยที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นคุณสมบัติสำคัญของผู้นำส่วนใหญ่ คือ ความรู้ ความมั่งคั่ง และความผูกพันกับหมู่บ้าน โดยปัจจัยแต่ละประการมีความสำคัญที่ได้รับการยอมรับแตกต่างกันออกไป และตัวชี้คุณสมบัติเหล่านี้ อาจมีความแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย ส่วนความตื่นตัวทางการเมือง ไม่ใช่คุณสมบัติที่สำคัญของผู้นำหมู่บ้านส่วนใหญ่ ได้รับการยอมรับ เป็นเพียง เครื่องสนับสนุนความเป็นผู้นำ แต่ในบางพื้นที่ความตื่นตัวทางการเมืองมีความสำคัญมากต่อการได้รับการยอมรับความเป็นผู้นำในพื้นที่นั้น ซึ่งก็ถือได้ว่าเป็นลักษณะ เฉพาะของพื้นที่นั้น ที่ต้องการผู้นำที่มีคุณสมบัติพิเศษ คุณสมบัติพิเศษของผู้นำบางประการ เป็นคุณลักษณะ เฉพาะสำหรับพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันออกไป

การที่ปัจจัยที่เป็นคุณสมบัติของผู้นำมีความแตกต่างกันออกไป นอกจากสาเหตุในด้านสภาพแวดล้อมของพื้นที่ที่ศึกษา ระยะเวลาการศึกษาที่แตกต่างกันแล้ว ยังเนื่องมาจากวิธีการศึกษาที่แตกต่างกันทั้งในด้านแนวความคิด ความสนใจ และตัวแปรที่หยิบยกมาศึกษา ซึ่งก็นับเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ผลการศึกษาทั้งหลายมีความแตกต่างกันออกไป

⁹ ร.ต.ต.มบุญเนตร โกมลทัต, "การเปรียบเทียบคุณสมบัติของผู้นำโดยธรรมชาติจากการสรรหาของตำรวจตระเวนชายแดน กับประชาชนในหมู่บ้านที่เป็นเขตแทรกซึมของคอมมิวนิสต์กิ่งอำเภอสว่างคณิศ จังหวัดอุบลราชธานี" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525).

¹⁰ สมชัย รักวิจิตร, ความเป็นผู้นำในหมู่บ้านทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย, ศูนย์วิจัยและพัฒนาการทางทหารระหว่างไทย-สหรัฐประเทศไทย.

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ก็เป็นการยืนยันแนวความคิดเกี่ยวกับผู้นำที่นำมาเป็นแนวทางในการศึกษา ตัวแปรทุกตัวที่นำมาตั้ง เป็นสมมติฐานได้รับการยืนยันว่าเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความเป็นผู้นำขึ้น โดยที่ตัวแปรแต่ละตัวมีความสำคัญแตกต่างกันไปอันเนื่องมาจากเงื่อนไขในด้านสภาพแวดล้อมบางประการที่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ในการศึกษาแบ่งหมู่บ้านออกเป็นเพียง 2 ลักษณะ และคัดเลือกหมู่บ้านมาศึกษาเพียงลักษณะละ 1 หมู่บ้าน ทำให้เป็นข้อจำกัดในการสร้างความน่าเชื่อถือของผลการศึกษาดังนั้นในการศึกษาวิจัยต่อไป ควรศึกษาในหลาย ๆ หมู่บ้านทั้งที่มีลักษณะเหมือนกันและลักษณะแตกต่างกัน เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ชัดเจน และยืนยันได้อย่างกว้างขวาง
2. ในแต่ละภูมิภาค สภาพแวดล้อมของหมู่บ้านมีความแตกต่างกัน ลักษณะของผู้นำจึงมีความแตกต่างกันออกไป จึงน่าที่จะได้มีการศึกษาเปรียบเทียบกัน ในหลายลักษณะ เช่น ระหว่างผู้นำหมู่บ้าน อพป. ในภาคต่าง ๆ ทั้ง 4 ภาค หรือผู้นำหมู่บ้าน อพป. ในเขตพื้นที่ ผกค. กับเขตพื้นที่ไม่ใช่พื้นที่ ผกค. หรือระหว่างผู้นำในหมู่บ้าน อพป. ที่มีความแตกต่างกันทางเชื้อชาติและศาสนา
3. จากผลของการศึกษาที่ชี้ถึงปัจจัยที่เป็นคุณสมบัติของผู้นำในหมู่บ้าน อพป. จึงควรที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการทำงานในหมู่บ้าน อพป. จะนำผลการศึกษานี้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ เช่น การสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้นำในหมู่บ้าน อพป. ได้รับการศึกษาเพิ่มเติมดังที่ได้มีบางหน่วยงานกระทำอยู่แล้ว หรือการอบรมให้ความรู้เพิ่มเติมในสิ่งที่จำเป็นแก่ผู้นำของหมู่บ้าน อพป.